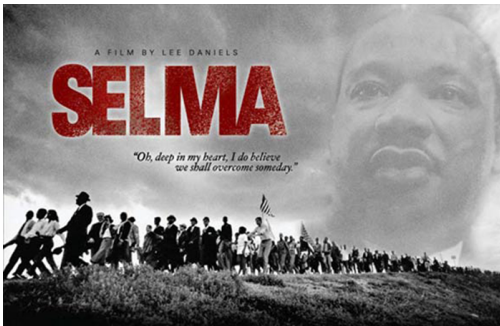

Viták a néger múltból, egy filmbemutató után

Kategória: [2015. április](#)

Írta: Adolph Reed Jr

Március 11-től a franciaországi filmszínházak is műsorukra tűzték a „Selma” című filmet, amely heves vitát váltott ki a 2014. decemberi amerikai bemutató után. A filmet egyesek a rendőri brutalitás és a diszkrimináció elleni mozgósítás eszközeként tekintik, mások viszont azt állítják: meghamisítja a történelmet...

A *Selma* című film Martin Luther King életének azt a szakaszát mutatja be, amikor a címmel is szolgáló alabamai kisváros lelkésze kampányt indít a feketék szavazati jogáért. A film készítője maga is afroamerikai, a Kaliforniában élő 43 éves filmrendező Ava DuVernay, egyik producere pedig az ugyancsak fekete Oprah Winfrey, ismert televíziós műsorvezető.

A film történelmi háttérét, a feketék egyik polgárjogi megmozdulása adja: 1965. március 7-én a Montgomery-ig tartó illegális menetelésnek a rendőrség kíméletlen akciója vetett véget. A „véres vasárnap” (*Bloody Sunday*) képei az egész világot bejárták, maga az esemény pedig a hősiesség polgárjogi küzdelem szimbólumaként maradt meg az emberek emlékezetében. Öt hónappal később a Kongresszus megszavazta azt a törvényt, melynek értelmében a feketék is urnához járulhattak: ezzel a faji szegregáció eltűnt az amerikai jogrendből.

A film Egyesült Államokbeli bemutatását követően egyes újságírók azt rótták fel a rendezőnek, hogy nem hű a történelmi igazsághoz, kifogásolták többek között a Lyndon Johnson elnökről (1963-1969) festett képet is. DuVernay azzal védekezett, hogy nem dokumentumfilmet forgatott, és joga van ahhoz, hogy művészi elgondolásait kifejezésre juttassa. „Ez csak egy film, amiben egy történetet mesélek el” – mondta. A *New York Times* ismert hírszerkesztője, Maureen Dowd szerint azonban ez egy klasszikus elavult kifogás. „A rendezők imádják megvillantani a szárnyaló kreativitásukat, mégis előtérbe helyezik a hitelességet, mert tudják, hogy ez plusz pontot jelenthet az Oscar díjhoz”^[1].

A *Selma* a múlt emlékét szolgáló alkotás, akár a közelmúltban bemutatott több a rabszolgaságot, vagy a feketék szegregációját tárgyaló hasonló film^[2]. DuVernay munkája egy a sok közül, amely forradalmi korok jelmezét viselve arra hivatott, hogy elfogadtassa a jelenlegi fekete társadalmi elit aktuális nézeteit az előítéletek felett aratott győzelemről, a sorscsapások elleni emberi küzdelemről. A történelmi kontextustól független rasszizmus a filmben a feketék előrehaladásának egyetlen akadályaként jelenik meg.

A rendező érvei Johnson elnök polgárjogi küzdelemben betöltött szerepéről meglehetősen árulkodóak. Az eredeti forgatókönyv szerint az Egyesült Államok akkori elnöke elkötelezettnek mutatkozik a feketék ügyének szolgálatában. De a rendező „nem olyan filmet” kívánt forgatni, amelyben egy fehér bőrű ember menti meg a feketéket. „Olyan filmet akartam készíteni, amelyben a színes bőrű emberek aktívan kézbe veszik sorsukat” – nyilatkozta a CBS televízióban 2015. február 8-án. „Nincs szükségünk arra, hogy valaki olyan mentse meg minket, aki hirtelen bevágódik hófehér

paripán.” DuVernay filmje igazából nem is a „Selma menet valódi résztvevőiről” szól, hiszen a fehér bőrű megmentőt egyszerűen egy feketével helyettesíti. A rendező hiába állítja az ellenkezőjét, a *Selma* tökéletes példája a Martin Luther Kinget övező személyi kultusz leegyszerűsítésének[3]. Így, ha hihetünk a filmnek, a Selma-kampány a Déli Keresztény Vezetők Konferenciáján[4] (SCLC) résztvevők, közöttük Martin Luther King tevékenységének bemutatásában merül ki. A Hallgatói Erőszakmentes Koordinációs Bizottság[5] (SNCC) radikális szerepét szinte teljes homály övezi, csak úgy, mint egyik legtevékenyebb aktivistáját, James Formant, akit forrófejű és szűk látókörű személyiségként mutat be a film. A két szervezet közötti feszültség a filmben alig jelenik meg, a politikai és stratégiai vitákról pedig egyáltalán nem esik szó. Köztudott hogy nem csak King vezette a polgárjogmozgalmat az 1968-as merényletig, pedig DuVernay ezt állítja a filmjében. Ugyanígy nem ő volt az 1963. augusztus 23-i washingtoni menet fő szervezője sem, mely felett sokkal inkább bábáskodott Philip Randolph, és az Amerikai Feketék Munkástanácsa[6].

„A *Selma* nem tanítani, hanem mozgósítani akar. A lélekre kíván hatni. Nem az a célja, hogy megfeleljen a valóságnak, hanem hogy kihangsúlyozza a történet tragikus, szívbemarkoló jellegét” – jelenti ki a film védelmében Jerome Christensen, a Kaliforniai Egyetem tanára. Értelmezése szerint a mű „válasz a fergusoni eseményekre”, ahol 2014. augusztus 11-én a rendőrség megölt egy fiatal fekete fiút. „Johnson egész egyszerűen azért nem tetszeleghet a mindenkit megmentő fehér hős szerepében, mert semmit nem sikerült megmentenie” – vonja le a következtetést[7]. A hezitáló Johnson elnök ábrázolásával a film eltorzítja a polgárjogi mozgalom egyik fontos elgondolását. Téves képet fest a sikerhez vezető útról, ami negatív hatással lehet az emancipációért folytatott jelenlegi küzdelemre. A történelmi ellentmondásokon túl DuVernay filmje az amerikai „fekete közösség” ábrázolásával politikai problémát is felvet. Hogy ezt megértsük, vissza kell tekintenünk az 1965-ös törvényre, és annak a déli államokra gyakorolt hatására, a feketék küzdelmeire és az akkori politikai játszmákra.

Az egyéni boldogulást mindig előtérbe helyezte

Rendkívül jelentős következtetéseket lehet levonni a magát nyíltan nácinak valló David Duke, a Ku Klux Klán egyik tagjának példájából. Az 1990-ben még csak louisianai szenátorjelölt Duke, 1991-ben kormányzójelöltként tudhatta maga mögött a fehér szavazók többségét. Bár a választást nem nyerte meg, két szavazáson is megbukott, eredményei láttán mégis elemzők sokasága tette fel a kérdést: az Egyesült Államok déli részén uralkodó politikai gondolkodás vajon változatlan? Ha Duke 25 évvel korábban a fehér szavazók ugyanilyen jelentős hányadát megnyerte volna, bizonyára megválasztják. Ez önmagában is az 1965-ös törvény szükségességét igazolta. A feketék demográfiai jelentőségét jelzi, hogy 1991-ben a louisianai fehér választók 40 százaléka tette le a voksát olyan jelöltek mellett, akik a feketék többségének támogatását is élvezték.

Ez az esemény is bizonyítja, hogy az amerikai politikai kultúra rendkívül mély változásokon esett át, különösképp az 1965-ös választójogi törvény után, amely új kapukat nyitott a fekete többségű választókerületekben. Az amerikai polgárháborút (1861-1865) követő újjáépítés (1865-1877) időszaka óta az 1960-as években választottak meg először fekete jelölteket sheriff pozícióba a déli államokban. A jelenség az ország északi részét is érintette. 1969-ben mindössze 9 fekete képviselője volt a Kongresszusnak, szemben a 2013-ban számlált 43-mal. Az 1980-as években többszázézes lakosú településeken jelentek meg a „fekete vezetésű városok ([8])”. Szám szerint 13 város önkormányzata

állt feketék irányítása alatt. Ezekben az önkormányzatokban a fekete tanácsosok jelentős többséget képviseltek. Az országban megválasztott afroamerikaiak száma ugyancsak jelentősen nőtt: az 1970-es években mért 1500-hoz képest 2006-ra 9000-re emelkedett.

Ezeket az átalakulásokat széles körben ünnepelték úgy, mint a polgárjogi mozgalom vívmányainak megvalósulását. Pedig az 1960-as években megjelent fekete bürokrata osztály soha nem akarta megkérdőjelezni az anyagi javak egyenlőtlen elosztását, az egyéni boldogulást pedig mindig előtérbe helyezte a kollektív emancipációval szemben. Mindeközben nem volt számukra ismeretlen a tény: az afroamerikaiak többsége folyamatos munkanélküliséggel küzd. A „fekete tanulmányok” (*black studies*) számos szakértője veszi elő újra a „fekete felszabadító mozgalom” és a „fekete közösség” ideáját, mintha ezek homogén, összefüggő, és az amerikai társadalom politikai dinamikájától függetlenek fogalmak lennének. Ahogy Cedric Johnson és Dean Robinson egyetemi oktatók bebizonyították, ez az értelmezés([9]) az 1960-as, 1970-es években kialakult természetes faji egységet hirdető Black Power (Fekete Erő) ideológiájában gyökerezik. Ez az elképzelés akkoriban teljesen érthető volt: az új politikai rendszer még csak gyerekcipőben járt, és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemnek szüksége volt a cselekvésre buzdító szónoklatokra, és az egységes gondolkodásra. Azóta a körülmények megváltoztak. Különösen ellentmondásos ma egy „fekete közösség”, mi több egy „fekete néptömeg” érdekeit képviselni úgy, hogy sok feketebőrű maga is „fajtudatot” hirdet. Azaz olyan pályát és ideológiát követ, amely káros az oktatásra, a közszolgáltatásra, vagy a lepusztult negyedek felvirágoztatására. Néhány éve a kutatók rámutattak arra, hogy komoly megkülönböztetések és osztályok közötti feszültségek állnak fenn a fekete lakosságon belül, a szegregáció időszakától napjainkig.

Az 1965-ös választójogi törvény hiába nyitotta meg az utat a feketék előtt az amerikai belpolitikában való aktív részvételre, azóta bebizonyosodott: a megválasztott afroamerikaiak érdekei sok esetben nem esnek egybe „közösségük” érdekeivel – csakúgy, mint a fehérek, vagy a latinok esetében. DuVernay filmje nem a feketék társadalmi igazságosságért és az egyenlőségért folytatott hosszú küzdelembe illeszti be a polgárjogi mozgalom összetett történetét, hanem egy idealisztikus helyzetbe, melyben az 1965-ös győzelem istenítése a lényeg. Nem csoda, ha a film bemutatása heves vitákat váltott ki.

A szerző a Pennsylvanai Egyetem Politikatudományi tanszékének tanára. Ő jegyzi a *Without Justice for All: The New Liberalism and Our Retreat from Racial Equality*, Westview Press, Boulder (Colorado), 2001. művet is.

Fordította: Varga-Tóth Rita

---

[1] Maureen Dowd: Not just a movie [Nem csak egy film], *The New York Times*, 2015. január 17.

[2] Például Tate Taylor *The Help* [A segítség] (2011), Quentin Tarantino *Django Unchained* [Django elszabadul] (2012), vagy Steven Spielberg *Lincoln* (2012) című filmek.

[3] DuVernay nem tudta hűen átvinni a lelkész nyilatkozatait, mert azok Spielberg szellemi tulajdonát képezik...

[4] Southern Christian Leadership Conference, SCLC

[5] Student Nonviolent Coordinating Committee, SNCC

[6] Negro American Labour Council

[7] Idézi Cara Buckley: When films and facts collide in questions, *The New York Times*, 2015. január 21.

[8] Vö. *Stirrings in the Jug: Black Politics in the Post-Segregation Era*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999.

[9] Cedric Johnson: *Revolutionaries to Race Leaders: Black Power and the Making of African American Politics*, University of Minnesota Press, 2007; Dean E. Robinson: *Black Nationalism in American Politics and Thought*, Cambridge University Press, New York and Cambridge, 2001.

 tiltakozó mozgalmak társadalom nemzeti kisebbség kultúra ideológia emberi jogok demokrácia usa